

A sang freda: la Pena de mort al cinema nord-americà

Jordi Graset

Després de molts anys en què el cinema carcerari havia quedat reduït a vehicle de films d'acció o que els films de denúncia contra la pena de mort estaven absents del cinema nord-americà, aquests subgèneres, pertanyents a la vasta temàtica del melodrama criminal, semblen prendre un renovat protagonisme. L'època estel·lar del subgènere carcerari és la dels anys trenta i revifa al final dels quaranta i durant els cinquanta, dècada en la qual també abunden els films contra la pena de mort. En uns films i en els altres, els delinqüents –amb la identificació que el fet comporta– i no pas els homes de la llei són els protagonistes, però mentre que els films carceraris posen l'èmfasi en les, sovint, injustes i deshumanitzades condicions de vida dins de les presons, els films contra la pena de mort denuncien la immoralitat de l'assassinat legal, ja sigui per manca de proves concloents, per la injustícia social en què s'assenta –es parla que el 99% dels executats són d'origen pobre–, pels innombrables casos de corrupció político-legal o per la seva pròpia essència de violència institu-

cionalitzada. També hi ha films carceraris de caire reformador o melodrames criminals on no es qüestiona la pena de mort, si bé pertanyen, bàsicament, als anys trenta i a unes circumstàncies polítiques molt precises. En general, els films carceraris, els de delinqüència juvenil o els films sobre la pena de mort denuncien uns medis marginals proclius a la creació de delinqüents, la desigualtat de tracte davant la llei, un sistema penitenciari basat molt més en el càstig que en la reinserció i la comprovació fefaent que la pena de mort no té conseqüències dissuasives.

Als anys cinquanta un seguit de films qüestionen la pena de mort i les imperfeccions del sistema judicial. La llarga espera d'onze anys (1949-1960) de Caryl Chessman a la cel·la de la mort, sempre negant la seva culpabilitat, comogué l'opinió pública. Així com l'execució del matrimoni Rossemberg l'any 1953, acusat d'espionatge. *¡Quiero vivir!* (1958), de Robert Wise, es basava en el fet real de la primera dona executada a la cambra de gas l'any 1954, segons sembla totalment innocent del crim que

Robert Blake, John Forsythe i Scott Wilson a A sangre fría.

se li imputava. És la dècada de films com **Doce hombres sin piedad**, **Más allá de la duda**, **Impulso criminal**, **Falso culpable**, **Anatomía de un asesinato**, als quals seguiran a la dècada següent **Refugio de criminales**, **El hombre de Alcatraz**, **A sangre fría...** L'any 1956, la pena de mort estava derogada solament a sis estats. Vint anys després, només a tretze, i, mentrestant, entre el 1960 i el 1980 els assassinats als EUA s'havien duplicat amb escreix sense cap diferència apreciable entre els estats amb pena de mort o no (1). La violència –també de la policia– i el crim no han minvat. Són freqüents i esfereïdors els documentals que ens arriben dels EUA (2), i d'això el cinema només en fa espectacle. Sota una façana de denúncia, films d'un esquematisme pueril, com el carcerari **Cadena perpetua** o el també maniqueu i extretament violent **Asesinato en primer grado**, no contribueixen, precisament, a la presa de consciència de l'espectador, sinó que el condueixen pel melodrama convencional atrapant-lo en el morbós parany del film de violència amb missatge. Així, un *thriller* policíac estilitzat com **Seven** acaba rebent el beneplàcit de la crítica. El pressupòsit que *per combatre la violència cal mostrar-la cruament* només és acceptable en funció de la intencionalitat i, aquesta, en l'àmbit de la representació, com és el cas del cinema, només s'explicita per com es treballa la imatge. Els films esmentats, poc o molt, ens proposen, amb una hipocresia subtil, un discurs contradictori entre el text i les imatges, i són aquestes les que, en un art eminentment visual, s'imposen. És difícil trobar una història tan violenta com la de **A sangre fría**, novel·la de Truman Capote adaptada al cinema per Richard Brooks, que sigui tractada, en ambdós àmbits, amb tant equilibri, objectivitat, distanciament crític i sensibilitat sense perdre ni intensitat ni dramatisme. Els passatges de violència es redueixen a la mínima expressió, només en la mesura en què resulten imprescindibles per a la comprensió dels personatges i de les situacions. **A sangre fría**, sense complaença, és un dels films més violents de la història del cinema i que menys violència mostra, i, indubtablement, el millor contra la pena de mort. La reflexió que ens proposa **A sangre fría** se situa molt més enllà dels fets objectius, dels prejudicis i del melodrama. Cap commiseració, ni didactisme, només la crònica crua d'un fet vist des de les dues òptiques:

la dels criminals i la de la societat que se sent vulnerable enfront seu. I, per descomptat, cap moralisme. Les poques referències a la religió revelen aprehensió, per part dels assassins, a la seva naturalesa opressiva i tènica. Les accions de Dick i Perry escapen als nostres paràmetres morals i racionals. La lluita contra la societat, de la qual se senten exclosos, és, abans que res, una lluita contra si mateixos. Dick i Perry són manifestacions extremes en el límit de la fragilitat psicològica, entre el cinisme i la desesperació. Només els mou l'instint de supervivència i, fins i tot això, en un moment de trànsit de la pertorbada ment de Perry, escapa al seu control. La qüestió és com comença i com es progressa pel camí de la violència fins al desenllaç fatídic. En l'origen hi trobarem, habitualment, una infància inestable i unes condicions socials desfavorables i, a continuació, l'espiral reformatòria o presidi, exclusió social i reincidència. Davant del moment fatídic de la forca, els dos condemnats assumeixen l'execució amb una corprenedora serenitat perquè, de fet, han estat esperant la mort des de sempre. Hi ha un sentiment de fatalitat en el qual ni el remordiment ni el perdó tenen cabuda, ja que no tenen consciència que en cap moment hagi pogut triar el camí. Així, el film s'inscriu en una reflexió moral més complexa. El mil·limetrat muntatge de Brooks transmet permanentment aquesta idea d'un destí inexorable. Arribats aquí, l'espectador sent la inutilitat de la venjança, veu que cal mirar i actuar en altres direccions i que aquella "solidaritat dels éssers humans contra la mort i el sofriment" de què parlava Camus ens ha de fer rebutjar l'assassinat a sang freda que deleguem en el poder polític.

Pena de muerte, el film de Tim Robbins, si bé comparteix el mateix rebuig contra l'execució capital, es compara desfavorablement amb **A sangre fría** per més d'una raó. En primer lloc, la seva construcció en *flash-backs* no respon a una anàlisi de la progressió dels comportaments, directament associada a un destí inexorable, sinó que l'abús reiteratiu de la seqüència de l'assassinat es constitueix en estímul visual i en efectisme intrigant, suavitzant la *pesadesa* que uns llargs diàlegs o la manca de moments forts provoquen en l'espectador d'avui en dia. I a més, en tant que recurs retòric, predisposa subliminalment a la llagrimosa i transcendent seqüència de l'execució. En segon lloc, en assu-

COMA
 PASTISSERIA • BOMBONERIA • GRANJA
 VIA MASSAGUÉ, 45 BIS - TEL. 727 34 70

GRANJA • PASTISSERIA
 PASSEIG DE LA PLAÇA MAJOR, 59 - TEL. 725 79 77
 08201 SABADELL

restaurant
Can Feu

Pintor Borrassà, 43-45 • SABADELL
 Tel. 726 27 91

LANGUAGE MARKET
 CENTRE D'IDIOMES

Passeig Plaça Major, 57 entresol
 Tel. 726 50 38 • 08201 SABADELL

mir la culpabilitat, s'assumeix el remordiment i el perdó. Així, d'alguna manera, s'opera una simbiosi satisfactòria dins del pensament cristià que deixa contents a tots: atès que aquesta vida només és un trànsit, l'important és presentar-se net a la vida eterna. Les posicions antagoniques que coexisteixen dins del mateix credo (3) s'admeten com a *comprensibles*, encara que es prengui partit per la de la protagonista. Així, el film de Robbins, molt equilibrat pel que fa a les diferents posicions sobre la pena de mort, optarà per obtenir del públic l'adhesió sentimental i el consol cristià a través d'un desenllaç emfasitzat, recarregat de simbologia, en el qual el penediment opera com una catarsi entre l'espectador, el condemnat, la consellera espiritual i els pares de les víctimes. El realitzador i els seus guionistes han tingut prou cura de triar i de barrejar de les dues històries que la germana Helen Prejean relata en el seu llibre (1), aquells elements, tipus i situacions que millor servien per a la dramatització del film. El llibre de memòries d'Helen Prejean és absolutament

recomanable pel seu to equilibrat, per una anàlisi polític-legal àmpliament documentada i per la manera com defuig qualsevol explotació sentimental. Robbins ha decantat el film cap a la via del conformisme estètic donant relleu als aspectes romàntics de fàcil identificació per l'espectador, fent palesa, una vegada més, la confusió del discurs. Res d'això trobarem a **A sangre fría**, molt interessat per la casuística dels personatges i gens per la redempció de llurs ànimes.

He cregut oportú enquadrar l'apreciació crítica de **Pena de muerte** dins d'una perspectiva històrica del melodrama criminal no solament per l'actualitat d'aquest corrent sinó, també, perquè el mateix film reflexiona sobre el gènere quan desqualifica els melodrames dels trenta –referència a James Cagney– i estableix un seguit de correlacions amb **A sangre fría**, la més òbvia de les quals és la presència de l'actor Scott Wilson, que interpreta un dels assassins al film de Brooks. Encara que la progressió vers un superior realisme –al qual fa referència Robbins– ha estat un fet inherent a la mateixa evolució del cinema, tampoc no és mèrit suficient per donar suport a un film comparant-lo amb exemples pretèrits de la mateixa temàtica i, d'altra banda, la càrrega redemptora de **Pena de muerte** no està gens lluny de la de **Ángeles con manos sucias** (1938, Michael Curtiz), el film on executen a la cambra de gas el personatge interpretat per Cagney. El que sí que ha variat, lògicament, és la posició sobre la pena de mort, un debat crispant durant els cinquanta-seixanta a conseqüència de la forta protesta social, i reanimat ara per execucions recents i, probablement, pel fort pols polític entre republicans i demòcrates que també sacseja el món del cinema.

NOTES

- (1) Sister Helen Prejean, *Pena de muerte* (Dead Man Walking), 1993. Editat a Barcelona, el 1996, per Ediciones B, S.A.
- (2) Un dia en la mort d'Amèrica, LOS ÀNGELES, fora de la llei, LOS ÀNGELES, noies, bandes i crims, Asesinos en serie, "Why women kill", per citar-ne alguns.
- (3) En el llibre d'Helen Prejean es comenta que als EUA hi ha una proporció lleugerament superior de partidaris de la pena de mort entre els catòlics que entre els no-catòlics.

ESCOLA **DEL SOL**

C. Migdia, 35-45 - C. Sant Pau, 20 • Tels. 727 82 46-725 74 61
08201 Sabadell